

21.8.2009

Dnro 3722/4/07

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Minna Verronen

MAITOALLERGISELLE LAPSELLE MYÖS MAHDOLLISUUS VALITA RUOKAJUOMANSA PÄIVÄKODISSA

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 28.11.2007 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Vantaan kaupungin menettelyä, koska kaupungin päiväkodeissa ei tarjota maitoa korvaavia tuotteita maitoallergiaa sairastaville 2–6 -vuotiaille lapsille. Kantelijan kertoman mukaan Vantaan kaupunki on ainoa Helsingin seudun kunnista, joka on evännyt allergisilta lapsilta oikeuden maitoon ja tarjoaa sen sijaan pelkkää vettä. Hänen mielestään kaikilla yli kaksivuotiailla päiväkotilapsilla tulisi olla oikeus maitoon ja siten oikeus samanarvoiseen kohteluun.

Kantelija oheisti 23.5.2008 päiväämäänsä lisäkirjeeseen Vantaan Sanomissa 5.9.2007 ja 9.9.2007 julkaistut kirjoitukset. Hän viittasi päivähoitopalvelujen johtajan ja erikoislääkäri terveystieteiden johtajan yhteiseen lehtikirjoitukseen, jonka mukaan maitoallergisten lasten maidon puute korvataan lihalla, perunalla tai puurolla. Kantelija piti väitettä hämmentävänä. Hän ihmettelikin, saavatko ei-maitoallergiset lapset kirjoituksessa mainittuja tuotteita vähemmän. Lisäksi hän tiedusteli, onko oikein, että allergisille lapsille on tarjolla vain vesipuuroa tai makeaa kiisseliä ilman kalsiumlisää, kun muut lapset saavat maitopohjaista välipalaa.

- - -

2.1

Vantaan kaupungin selvitys

Vantaan kaupungin ateriapalveluiden ateriapalvelujohtajan antaman selvityksen mukaan päivähoitossa tarjotaan sairauden vaatima erityisruokavalio. Erityisruokavaliota varten vaaditaan lääkärintodistus maitoallergiasta, laktoosi-intoleranssista, vilja-allergiasta, keliakiasta, diabeteksestä tai muusta vaativasta erityisruokavaliosta. Selvityksen mukaan lääkärintodistus tarvitaan, jotta voidaan varmistua erityisruokavaliion oikeellisuudesta ja myös siitä, ettei lapsen ruokavaliota rajoiteta turhaan.

Ateriapalvelujohtajan selvityksen mukaan Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala on laatinut yhdessä ateriapalvelujen kanssa ohjeistuksen erilaisten maitovalmisteiden ja niitä korvaavien tai muistuttavien tuotteiden käytöstä päiväkoti- ja kouluruokailussa. Vantaan päivähoitossa noudatetaan ohjeistusta, joka on laadittu lastenlääkäriin, ravitsemusterapeutin ja ateriapalvelujen asiantuntemusta hyväksi käyttäen. Selvityksen mukaan maitoallergisen lapsen ruokavaliion osana voidaan käyttää soijasta, riisistä tai kaurasta valmistettua, ulkonäöltään maitoa muistuttavaa juomaa, mikäli lapsi sietää soijaa/riisiä/kauraa. Ne eivät ravitsemuksellisesti korvaa maitovalmisteita eivätkä imeväisten erityisvalmisteita. Juomat eivät myöskään ole ravitsemuksellisesti välttämättömiä. Monipuolisesti muita

ruoka-aineita kuin maitovalmisteita sietävän lapsen ruokavalio voidaan koostaa ravitsemuksellisesti riittäväksi ilman maitoa korvaavia juomia.

Vantaan erityisruokavalioiden toimintaohjeiden mukaan kauramaitoa tai vastaavia korvikkeita ei tarjota ruokajuomana tavallisen lehmänmaidon sijaan. Ruoanvalmistuksessa käytetään kaurapohjaista valmistetta, mikäli lapsi sitä sietää. Jos vanhemmat jostain syystä kuitenkin haluavat käytettävän erityisvalmisteita, he voivat halutessaan tuoda juoman itse päivähoitoon. Selvityksen mukaan Vantaan kaupunki ei kustanna maidottomassa ruokavaliossa erityisjuomia. Yksittäiset kunnat voivat selvityksen mukaan tarjota perustarpeen ylittäviä tuotteita ja palveluja kunnassa sovittu mukaisesti.

2.2

Lääninhallituksen kanteluratkaisu

Käytössäni on ollut myös Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston 21.4.2005 antama päätös (STU 522 A) hallintokanteluun Vantaan kaupungin päivähoitoviranomaisten menettelystä maitoallergian huomioimisesta päivähoitoruokailussa (kantelun diaarinro ESLH-2004-09277/So-18).

Lääninhallitus katsoi ratkaisussaan, että Vantaan kaupungin päiväkoteihin annettu ohje erilaisista maitovalmisteista ja niitä korvaavista tuotteista ei ollut päivähoitolain vastainen. Lääninhallitus piti kuitenkin tärkeänä lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointia ja tasaveroista kohtelua. Ratkaisun perusteluissa lääninhallitus totesi lisäksi, että sikäli kuin lääketieteellisiä erityisyyttä korvaavan tuotteen käytölle ei ollut, oli yksilökohtaisesti vanhempien kanssa pohdittava, kokiko lapsi ruokajuoman erilaisuuden niin voimakkaasti sosiaalisesti haitaksi, että erityisjärjestelyt korvaavan tuotteen hankkimiseksi olivat tarpeen.

Lääninhallituksen päätöksen perustelujen mukaan tarpeellisella ravinnolla tarkoitetaan ravitsemuksellisesti täysipainoista ravintoa siltä osin kuin hoitopäivän aikana tulee kattaa lapsen ravitsemuksen tarve. Lääninhallitus oli konsultoinut elintarvikevalvonnan ylitarkastajaa ravitsemusasiantuntijana kanteluratkaisun valmistelussa. Ravitsemusasiantuntijoiden näkemys oli lääninhallituksen päätöksen mukaan, että kaura-, soija- ja riisimaitotuotteet eivät korvaa ravitsemuksellisesti maitoa eikä niiden käytöllä pelkästään taata lehmänmaidon ravintosisältöä. Ruokajuoman laatu ei sinänsä ratkaise ruoan ravintosisältöä, vaan maitoa korvaavat ravintoaineet sisällytetään annokseen muutoin. Myös vesi on käyttökelpoinen ruokajuoma. Jos korvaavia tuotteita käytetään, on tärkeää huolehtia kaikkien tarvittavien ravintoaineiden saannista muutoin.

Muitten lääninhallitusten kirjaamoista kuluvan vuoden viikolla 24 saatujen tietojen mukaan niissä ei ole tehty nyt kyseessä olevaa asiaa koskevia ratkaisuja.

3

RATKAISU

3.1

Säännökset ja ohjeet

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973, jäljempänä päivähoitolaki) 2 b §:n mukaan kunnan on järjestettävä lasten päivähoidossa olevalle lapselle hoitopaikassa tarpeellinen ravinto. Tämä ei kui-

tenkaan koske kliinisiä ravintovalmisteita tai niihin verrattavia tuotteita, jotka korvataan sairausvakuutuslain nojalla. Sairausvakuutuslain (1224/2004) 5 luvun 7 §:n mukaan vaikean sairauden hoitoon käytettävästä kliinisestä ravintovalmisteesta korvataan tietty prosenttimäärä tietyillä perusteilla. Kansaneläkelaitos päättää niistä vaikean sairauden lääketieteellisistä edellytyksistä, joiden tulee täytyä, jotta kliinisten ravintovalmisteiden korvaaminen on lääketieteellisesti perusteltua.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Lakia sovelletaan viranomaisen järjestämään sosiaalihuoltoon. Asiakkaalla tarkoitetaan laissa sosiaalihuoltoa käyttävää henkilöä.

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (oppaata 2001:11, s.25–26) todetaan seuraavaa.

"Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun ilman syrjintää edellyttää asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua. Perustuslain 6 §:ssä on säädetty yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto eivät edellytä ihmisten samanlaista kohtelua kaikissa tapauksissa. Yhdenvertaisuusperiaatteen oikeudellinen ydin on siinä, että samanlaisissa tilanteissa ihmisiä on kohdeltava samalla tavalla. Perustuslain yhdenvertaisuussäännös ilmaisee paitsi perinteisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta. Joissain tapauksissa ihmisten tosiasiallinen samanarvoisuus voi olla niin heikosti toteutunut, että on ryhdyttävä tukitoimenpiteisiin heikommassa asemassa olevien yksilöiden tai ryhmien olosuhteiden parantamiseksi. Tällaisia myönteisiä erityistoimenpiteitä ei ole pidettävä yhdenvertaisuusperiaatteen loukkauksena. Tosiasiallisen eriarvoisuuden poistamiseksi julkiselle vallalle on usein lainsäädännössä asetettukin positiivisia toimimisvelvoitteita".

Valtakunnallinen päivähoidon allergia- ja astmaohjelma on Allergia- ja Astmaliiton, Hengityslitto Helin sekä Suomen Kuntaliiton yhteinen hanke, joka koostuu mm. kirjallisesta ohjeistosta. Päivähoidon allergia- ja astmaohjeiston tarkoituksena on tarjota tietoa ja käytännön työvälineitä päivähoidon henkilöstölle niin, että allergiaa ja astmaa sairastaville lapsille voidaan tarjota terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Ohjeiston mukaan lapset käyttävät maitoa korvaavia tuotteita yleensä kahteen ikävuoteen asti. Maidon sijasta voidaan käyttää soija-, kaura- ja riisijuomaa, jolloin kuitenkin esimerkiksi maidon valkuaismäärä tulisi korvata lihalla. Vanhemmat huolehtivat ohjeiston mukaan lapsen kalkin korvaamisen lääkärin antaman ohjeen mukaan kotona. Ohjeistossa todetaan, että allergiselle lapselle pyritään tarjoamaan samantapaista juhla- ja eväruokaa, esimerkiksi jäätelöä, mehua ja hedelmiä, kuin muillekin päivähoidon lapsille. Muutoinkin allergiaruokavaliota noudattavan lapsen ruoan tulisi muistuttaa muiden lasten ruokaa, esimerkiksi keittopäivänä kaikilla lapsilla on keittoa.

3.2

Kannanotto

Päivähoitolain 2 b §:n mukaan kunnan on siis järjestettävä lapselle päivähoitossa tarpeellinen ravinto. Tarpeellisen ravinnon sisältöä ei ole määritelty tarkemmin. Lainkohdassa on kuitenkin erikseen mainittu tietyt tuotteet, jotka jäävät kunnan järjestämisvelvollisuuden ulkopuolelle. Selvityksen mukaan monipuolisesti muita ruoka-aineita kuin maitovalmisteita sietävän lapsen ruokavaliota voidaan koostaa ravitsemuksellisesti riittäväksi ilman maitoa korvaavia juomia. Asiassa saadun selvityksen perusteella en pidäkään Vantaan kaupungin menettelyä olla tarjoamatta maitoallergisille päiväkodissa oleville lapsille maitoa korvaavaa tuotetta päivähoitolain 2 b §:n vastaisena.

Vaikka Vantaan kaupungin menettely ei ole käsitykseni mukaan lainvastaista, totean kuitenkin seuraavan.

Vantaan kaupungin internet-sivuilla olevan kaupungin päiväkotien aterialistan mukaan (viikot 10/2009–22/2009) päiväkotiaerialla tarjotaan rasvatonta maitoa tai rasvatonta piimää ja aamu-/välipalajuoma on maito / juoma (=vähäsokerinen mehu) ja vesi. Koska päiväkodeissa tarjotaan lapsille maitoa aamupalalla, aterialla ja välipalalla, on mielestäni ymmärrettävää, että lasten vanhemmat voivat kokea epätietoisuutta siitä, katsotaanko se muille kuin maitoallergisille lapsille päivähoitolain 2 b §:ssä tarkoitetuksi tarpeelliseksi ravinnoksi. Koska maitoallergiset lapset eivät voi juoda maitoa aterian tai aamu/välipalan yhteydessä, heidän ruokajuomavalikoimansa muodostuu suppeammaksi kuin maitoa juovien lasten.

Perustuslain yhdenvertaisuussäännös ilmaisee paitsi vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta. Tosiasiallista tasa-arvoa edistäisi käsitykseni mukaan se, että maitoallergisille lapsille tarjottaisiin maitoa korvaava tuote ruokajuomaksi. Tällöin maitoa korvaavan tuotteen tarjoaminen veden ohella maitoallergisille lapsille antaisi myös näille lapsille mahdollisuuden valita ruokajuomansa samalla tavalla kuin muut lapset. Tällainen menettely olisi mielestäni tosiasiallisen tasa-arvotavoitteen mukaista ja turvaisi lasten tosiasiallista yhdenvertaisuutta päiväkotien ruokailuissa tapahtunutta paremmin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä sanotun käsitykseni Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen johto ja tukiyksikölle tiedoksi. Asia ei anna minulle aiheutta muihin toimenpiteisiin.